

**D. Šlapoberskis. Vokiečių-lietuvių kalbų žodynas. Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, Vilnius—1963**

1963 metais pasirodė labai reikalingas ir seniai lauktas Vokiečių-lietuvių kalbų žodynas, apimantis apie 60 000 žodžių ir posakių. Keletą metų pasinaudojus, galima išsamiau paanalizuoti žodyno struktūrą, klaidas, netikslumus ir t.t.

Vienas iš svarbiausių ir sunkiausių klausimų leksikografijoje yra gramatinė žodžio charakteristika. Detali gramatinė žodžio charakteristika, prof. A. Smirnickio nuomone<sup>1</sup>, turi būtinaai suvaidinti žodžio paruošimo, arba „preliminari-  
nio apiforminimo“ reikšmę, kuris palengvintų jį realiai panaudoti kalboje.

Pagrindines stipriųjų ir netaisyklingųjų veiksmažodžių formas D. Šlapoberskis pateikia prie kiekvieno veiksmažodžio, pavyzdžiui, *kommen* (kam, gekommen), *bringen* (*brachte*, *gebracht*); be to, šių veiksmažodžių pagrindinės formos randamos žodyno pabaigoje pridėtoje „Stipriosios, mišriosios asmenuočių veiksmažodžių ir netaisyklingųjų bei modalinių veiksmažodžių lentelėje“. Mūsų nuomone, toks dubliavimas nereikalingas. Šių veiksmažodžių pagrindines formas pakanka duoti žodyno pabaigoje pridėtoje lentelėje. Netikslinga jas duoti prie kiekvieno veiksmažodžio, nes stipriosios ir mišriosios asmenutės veiksmažodžiai su priešdėliais arba sudurtiniai su antru komponentu stipriuoju veiksmažodžiu dažniausiai nepakeičia pagrindinių formų. Be to, stipriosios, mišriosios asmenuočių veiksmažodžiai ir netaisyklingieji bei modaliniai veiksmažodžiai paprastai vadinami „netaisyklingaisiais veiksmažodžiais“ (*die unregelmäßigen Verben*)<sup>2</sup>.

Prie kai kurių veiksmažodžių su priešdėliais ir sudurtinių veiksmažodžių šiame žodyne yra nuorodų į veiksmažodį be priešdėlio, pvz.: *niederlassen*, *ließ nieder*, *niedergelassen*; žr. *lassen*; *mitlaufen*, *ließ mit*, *mitgelaufen*; žr. *laufen*, tačiau neaišku, kuriuo tikslu tai daroma, nes bendrosiose pastabose jokių paaiškinimų tuo klausimu nerandame, o, iš kitos pusės, nurodymas į veiksmažodį be priešdėlio duodamas nenuosekliai, pavyzdžiui: *durchfliegen*, *durchflog*, *durchflogen*; *übergeh(e)n*, *ging über*, *übergangen*. Peršasi išvada, kad nurodymas į veiksmažodį be priešdėlio pateikiamas, siekiant geriau suprasti priešdėlėto veiksmažodžio prasmę, tačiau ne tokių veiksmažodžių kaip *feststehen*, *schwerfallen*, *teilnehmen*, kurių pirminė prasmė susilpnėjusi, jie junginyje su prieviksiu įgavę kitą prasmę. Mū-

<sup>1</sup> Rusų-anglų kalbų žodynas, Bendra A. Smirnickio redakcija, Maskva, 1962, p.6.

<sup>2</sup> *Der Große Duden, Grammatik*, S. 86.

sų nuomone, labai paprastai ir aiškiai pagrindinės formos pateikiamos Vokiečių-anglų kalbų žodyne<sup>3</sup>.

Vienių veiksmažodžių valdymas nurodomas, duodant linksnį arba prielinksnį su linksniu, pvz.: *begegnen I. (D)...*; *denken I. (an A)...*; *sich beschäftigen (mit D)*

ir t. t., o kitų laisvi žodžių junginiai, arba net sakiniai, pvz.: *teilnehmen...* (an einer Kundgebung demonstracijoje); *teilhaben...* (am Gewinn pelne); *zuhören vt ... wir hörten der Erzählung aufmerksam zu* mes atidžiai klausėmės pasakojimo, apsakymo. Kartais, pateikiant to paties veiksmažodžio gramatinę charakteristiką, neišlaikoma vieninga sistema, pvz.: *sorgen I ... (für die Zukunft ateitimi, für die Arbeit darbu)*; *II sich sorgen (um A) rūpintis kuo, nerimauti, bijoti dėl ko*; *sich um j-n (um j-s Leben, um die Zukunft) ~ nerimauti dėl ko (dėl kieno gyvybės, dėl ateities)*.

Mums atrodo, kad sistemos nebuvimas gali suklaidinti, nes nei pirmą prasmę, nei antrą prasmę aiškiai nenurodoma, ar papildinys gali būti daiktavardis, reiškiantis asmenį, ar daiktą, reiškinių. Kadangi pirmą prasmę *sorgen I (für die Zukunft, für die Arbeit)* papildiniai rodo, kad kalbama ne apie asmenį, gali susidaryti įspūdis, kad papildiniu čia gali eiti tik daiktavardis, reiškiantis daiktą ar reiškinių. Tai būtų klaidinga. Abiem prasmėm papildinys gali būti daiktavardis, reiškiantis asmenį ir daiktą ar reiškinių.

Klaidingai duodamas žodyne veiksmažodis *zuhören* kaip galininkinis. Kad *zuhören* yra ne galininkinis, rodo ir žodyne pateiktas pavyzdys *wir hörten der Erzählung aufmerksam zu*. Bet ir iš pavyzdžio lieka neaišku, ar *zuhören* vartojamas su datyvu ar su genetyvu. Todėl, paaiškinant veiksmažodžio valdymą, reikia aiškiai nurodyti linksnį, pvz., *zuhören (D)*, arba *etwas (D)*, *j-m zuhören*. Neaiškiai pateikiamas taip pat veiksmažodžio *gedenken* valdymas. Žodyne nepilnai, o tuo pačiu ir klaidinančiai, duodami žodžių junginiai *Interesse an etw. (D)* (für etw. A) *haben* ir *j-n mit j-m bekannt machen* ką supažindinti su kuo (asmeniu), nes abejais atvejais vartojama *Interesse an etw. (D)*, *an j-m*; *für etw. (A)*, *für j-n haben*; *j-n mit j-m, mit etw. (D) bekannt machen*, kas rodo, kad papildiniu čia gali eiti daiktavardis, reiškiantis asmenį arba daiktą, reiškinių. Reikia pridurti, kad žodžių junginiai su *bekannt* taip pat duodami ne vieninga sistema, pvz., *bekannt sein (mit D)*, *bekannt werden (mit D)* iš vienos pusės ir *j-n mit j-m bekannt machen*, *j-m etw. (A) bekannt machen* iš kitos pusės. Neaiškiai ir klaidinančiai aiškinamas veiksmažodžio *glauben* valdymas ir vartojimas, pvz., *glauben II vi tikėti*; *an j-n glauben kuo tikėti (jo jėgomis, sugebėjimais, dorumu)*; *j-m ~ kuo tikėti (jo žodžiu)*. Skliausteliuose duota iliustratyvinė leksika (jo jėgomis, sugebėjimais, dorumu) aiškiai prieštarauja duotai veiksmažodžio *glauben* gramatinei charakteristikai, o, iš kitos pusės, klaidingai pateikiama *an j-n glauben*, *j-m glauben*, ir *jmds Wort glauben*.

Veiksmažodis *nachahmen II vi (j-m)* duodamas klaidingai kaip ne galininkinis. Mums atrodo, kad, pateikiant veiksmažodį *nachahmen I vt žr. nachäffen*, nurodymas *į nachäffen* yra klaidingas, nes tarp šių veiksmažodžių yra aiškus atspalvio skirtumas, be to, veiksmažodžio *nachäffen* gramatinė charakteristika duodama neteisinga. Neteisingai pateikiamas taip pat veiksmažodis *sich freuen (G arba über A) džiaugtis (tuo, kas jau įvyko)*; ... *c) (an D) džiaugtis (tuo, kas*

<sup>3</sup> Deutsch-englisches Wörterbuch, 6, Auflage, VEB Verlag Enzyklopädie, Leipzig.

yra dabar)... Iš tikrųjų turi būti: sich freuen (über A) džiaugtis (tuo, kas įvyko ir yra dabar), pvz.: Ich freue mich über den Erfolg (Fortschritt, die Auszeichnung) aš džiaugiuosi pasisekimu (pažanga, apdovanojimu); sich freuen (an D) gėrėtis, grožėtis, teikti malonumą, pvz.: Ich freue mich an den Blumen (Naturschönheiten) aš gėriuosi gėlėmis (gamtos grožybėmis), gėlės (gamtos grožybės) teikia man malonumą. (Žr. Stilwörterbuch, VEB Bibliographisches Institut, Leipzig, 3. Lieferung, S. 287.) Neteisingai duodamas veiksmazodžio entbrennen valdymas, pvz., entbrennen... von Zorn (Haß)~užsidegti pykčiu (neapykanta). Su von gali būti vartojamas tik part. II – von Zorn (Haß) entbrannt užsidegęs pykčiu (neapykanta). Plg.: Um so mehr entbrannte ihr Haß gegen den Beamten (Wochenpost). Veiksmazodžio wenden neduodama aiškaus skirtumo tarp silpnosios ir netaisyklingosios asmenuotės. Taip junginiai Braten wenden, Heu wenden pateikiami kaip mišriąja ir silpnąja asmenuote asmenuojami veiksmazodžiai, tuo tarpu šiuose junginiuose wenden asmenuojamas tik silpnai. Neteisingai nurodomas linksnis prie junginio Versuche anstellen (über D), nors toliau randame Betrachtungen anstellen (über A). Versuche anstellen vartojamas tik su akuzatyvu. Mūsų nuomone, reikėtų taip pat duoti Versuche anstellen mit etw., mit j-m.

Žodyne randame nemaža veiksmazodžių, kurių valdymas visiškai neduodamas, pvz.: sich bemächtigen (G), hören (von), halten (von D), halten vt (für A), sich wenden (gegen A), verdanken vt (D), erfahren (über A), (von D), nors jų vertimas į lietuvių kalbą, o juo labiau jų vartojimas, sudaro didelių sunkumų.

Vienas iš sunkiausių klausimų vokiečių kalboje yra prielinksnių vartojimas. Jų vartojimą autorius pateikia, mūsų nuomone, visiškai nevykusiai, dažnai apsiribodamas tokiais aiškinimais kaip „žymėti apytikrį kiekį“, „laiką“, „vietą“, „žymint būdą ar veiksmo išdavą“, „žymint santykį su kuo nors“ ir t. t., o po to duodami iliustratyviniai pavyzdžiai ir jų lietuviški ekvivalentai. Toks aiškinimas, neduodant vokišką prielinksnį apibendrinančio lietuviško ekvivalento, mažai tepadeda ir labai sunku surasti atitinkamą prasmę. Štai, pavyzdžiui, autorius neduoda prielinksnio über prasmės „apie“ (ein Buch über Literatur knyga apie literatūrą), apsiribodamas tik vienu pavyzdžiu über den Vorfall erzählen (pa)pasakoti apie įvykį. Prie prielinksnio duodamas sakinytis über einem Lärm erwachen pabusti nuo triukšmo (kodėl ne über dem Lärm?), tačiau nerandame žodžių junginių über der Arbeit (den Büchern) sitzen sėdėti prie darbo (prie knygų). Prie daiktavardžio Frage duodamas sakinytis er stellte an sie eine Frage jis ją paklausė, tačiau nerandame ne rečiau vartojamos formos er stellte ihr eine Frage. Pasigendame žodyne taip pat dažnai vartojamo žodžių junginio ir jo valdymo Fragen stellen (über A). Mums neaišku, ką autorius turi galvoje, pateikdamas prie prielinksnio über... 3. (D, A):~den Feind siegen laimėti pergalę prieš priešą... Tur būt, reikia suprasti, kad vieni junginiai vartojami su datyvu kiti su akuzatyvu. Bet juk prie kiekvieno junginio randame ir jo valdymą, išskyrus tuos atvejus, kai valdymas iš formos neaiškus, pvz.: Sieg über Sieg, über zehn Meter ir t. t. Tuo būdu prielinksnio über valdymas, vartojimas ir aiškinimas yra visiškai supainioti. Neteisingai aiškinamas taip pat veiksmazodžio priešdėlis über-, suplakant į vieną du skirtingus aspektus, pvz., über- žymi I. judėjimą virš ko: der Flieger überflög die Stadt lakūnas praskrido viršum miesto;... 7. paverčia negalininkinius veiksmazodžius galininkiniais: blicken žiūrėti, überblicken ką apžvelgti. Tačiau

veiksmazodis überfliegen taip pat galininkinis, ir todėl toks aiškinimas klaidingas, juo labiau, kad prie kiekvieno veiksmazodžio nurodoma, ar veiksmazodis galininkinis. (Žr. taip pat prielinksinį an.) Negalima sutikti su aiškinimu „auf- atskiriamasis veiksmazodžių priešdėlis žymintis: 3. užbaigimą: aufblühen pražysti“. Priešdėlis auf- gali reikšti tiek veiksmo pradžią, tiek ir užbaigimą, tačiau autoriaus pateiktas pavyzdys prieštarauja aiškinimui. Klaidingai duodamas prielinksnis „von prāp (D) vart. I. erdvei žymėti, į klausimą „iš kur?“ iš: der Zug kommt aus Wilnius, ... 4. medžiagai, iš kurios daiktas pagamintas, žymėti: ein Tisch ~ Eichenholz stalas iš ąžuolo, ąžuolinis stalas“. Turėtų būti: der Zug kommt von Vilnius; ein Tisch aus Eichenholz. Žodyne nerandame dažnai vartojamų prielinksnių seit ohne prasmės, o prielinksnio angesichts nenurodomi nei valdymas, nei prasmė. Nerandame ir prielinksnio nächst prasmės, pvz.: nächst II prāp.:~ ihm steht X zur Wahl po jo balsuojama Ikso kandidatūra... Toks aiškinimas, pateikiant dažnai nevykusius pavyzdžius, negali atskleisti prielinksnio prasmės.

Autorius žodyne duoda kai kuriuos laisvus žodžių junginius, t. y. žodžio vartojimo sferą. Tai ne nauja leksikografijoje ir vargu ar tikslinga tai duoti žodyne, skirtame bendram naudojimui. Žodynai, duodantys laisvus žodžių junginius, sudaromi dažniausiai mokomiesiems tikslams. Vokiečių-rusų žodyne, redaguotame akad. I. Rachmanovo, rašoma: „Šis rusų-vokiečių kalbų žodynas skiriamas visų pirma vokiečių kalbos dėstytojams ir pedagoginių institutų užsienio kalbų fakulteto studentams. Skirtingai nuo ligi šiol išleistų užsienio-rusų kalbų žodynų, skaitytojas galės jame rasti ne tik vokiečių kalbos žodžių ir frazeologijos vertimą, bet taip pat ir žodžių vartojimą laisvuose junginiuose“<sup>4</sup>. Panašios rūšies N. Liperovskos ir E. Ivanovos vokiečių-rusų kalbų žodyno pratarmėje randame: „Šis žodynas skirtas kalbantiems vokiečių kalba, kurie mokosi rusų kalbos“<sup>5</sup>.

Vokiečių-lietuvių kalbų žodyne žodžio vartojimas duodamas dažnai atsitiktinai, be gilesnės vokiečių ir lietuvių kalbų sistemų gretinimo analizės, neatsižvelgiant į žodžio sunkumą, verčiant iš vokiečių kalbos į lietuvių, pvz.:

1. Konjugieren vt gram. asmenuoti (ein Verb veiksmazodį);

2. Fluß I. upė; die Quelle (die Mündung, das Ufer, das Bett, der Arm, das Delta, der Lauf, die Strömung) eines Flusses... den Fluß auf- und abwärts fahren (schwimmen) plaukti upe prieš vandenį ir pavandeniui; 2. slinkimas (der Zeit laiko).

3. formell formalus, formalinis (eine Höflichkeit mandagumas).

4. formen duoti formą (Hüte skrybėlėms); formuoti (Ton molį); Teig zu Brot ~ duoti tešlai kepalą formą...; junge Seele ~ auklėti jaunimą; ich habe ihn zum Menschen geformt aš jį išugdžiau, padariau žmogumi.

5. ernten... Dank (Undank, Lob, Spott, Anerkennung) susilaukti dėkingumo (nedėkingumo, pagyrimo, pašaipos, pripažinimo).

Tokie žodžių junginiai, verčiant iš vokiečių kalbos į lietuvių, nesudaro didelio sunkumo. Iš kitos pusės, neteisinga duoti tik žodžių junginius, neduodant vokiško veiksmazodžio lietuviško vertimo, nes galima suprasti, kad žodis vartojamas tik duotuose junginiuose. Taip veiksmazodžiams formen ir ernten (4 ir 5 pavyz-

<sup>4</sup> Vokiečių-rusų kalbų žodynas, I. Rachmanovo redakcija, Maskva, 1955, p. 3.

<sup>5</sup> Deutsch-russisches Wörterbuch von N. Liperowskaja und E. Iwanowa, Verlag Sowjetenzyklopädie, Moskau, 1966, p. 5.

džiai) neduodama jų aiški perkeltinė prasmė: formen 2. auklėti, ugdyti (seinen Charakter, eine neue Generation, den Willen ir t. t.); ernten 2. užtarnauti, nusi- pelnyti (Dank, Lob, Beifall ir t. t.). Dažnai autorius įdeda net sakinius, kurių prasmė aiški iš duoto žodyne lietuviško ekvivalento ir tiesioginės sakinio prasmės, pvz.: das Geschirr steht im Schrank indai (yra) indaujoje; das Haus steht am Ufer des Flusses namas stovi ant upės kranto (p. 802); oben viršuje; ~ über dem Kopf ist ein Flugzeug zu sehen viršuj, virš galvos, matyti lėktuvus (p. 654) ir t. t.

Žodyne autorius pateikia nemažai frazeologinių žodžių junginių. Tai, be abejo, reikalinga, nes jie pasižymi tvirtu savo formos ir turinio semantiniu ir sintak- siniu uždaru, o atskirų narių negalima pakeisti kitais žodžiais. Jie dažnai turi ekspresyvų atspalvį ir jų vartojimą sąlygoja gana ribotas kontekstas. Jų dažniausiai negalima pažodžiui išversti į lietuvių kalbą. Tačiau autorius dažnai neskiria jų nuo paprastų žodžių junginių, pvz.: der Schatten fällt an die Wand, sein Blick fiel auf das Gemälde, das Licht fällt von der Seite (p. 320), kadangi tai nėra frazeologiniai junginiai, šiuose sakiniuose tik veiksmažodis fallen vartojamas perkeltine prasme. Su veiksmažodžiu fallen nerandame frazeologinių junginių kaip zum Opfer fallen, zur Last fallen, in die Arme fallen, nors šių junginių komuni- katyvinė prasmė nesuprantama, mechaniškai sujungus atskirus komponentus. Prie veiksmažodžio stehen randame nemažai retai vartojamų junginių, pvz.: Ge- vater stehen, im Begriff (auf dem Sprung) stehen etwas (A) zu tun, unter dem Pantoffel (G) stehen, sich die Beine in den Leib stehen, wie geht's? wie steh'ts, tačiau nerandame tokių žymiai dažniau vartojamų junginių, kaip, pavyzdžiui: Im Wettbewerb stehen, Posten (Wache) stehen, in schlechtem Ruf stehen, im 50. Jahrestag stehen.

Žodžių junginius, susidedančius iš dviejų ir daugiau komponentų, autorius duoda prie kiekvieno žodžio. Taip, pavyzdžiui, junginiai eine Rede halten, einen Versuch machen, sich ein Herz fassen, ins Gras beißen ir t. t. duodami prie daiktavardžio ir prie veiksmažodžio. Junginiai, susidedantys iš trijų žodžių, pateikiami dažniausiai prie visų trijų žodžių, pvz.: in den sauren Apfel beißen, das Licht der Welt erblicken, die erste Geige spielen, die Zunge im Zaum halten ir t. t. Tačiau ir čia nėra nuoseklumo, pvz., ernten Dank (Undank, Lob, Spott, Anerken- nung) susilaukti dėkingumo (nedėkingumo, pagyrimo, pašaipos, pripažinimo), tačiau Beifall ernten jau randame tik prie Beifall. Prie daiktavardžių taip pat ran- dame Dank ernten, Undank ernten, o Dank ernten čia jau išverčiama „gauti pa- dėką“. Prie daiktavardžių Lob, Spott, Anerkennung junginių su ernten jau neran- dame (?). Žodžių junginį Aufsehen erregen randame tik prie daiktavardžio: Aufsehen erregen (machen) sukelti susidomėjimą, sensaciją. Prie veiksmažodžio machen vėl randame großes Aufsehen machen padaryti (sukelti) sensaciją (?). Mūsų nuomone, Aufsehen machen vartojama retai ir tik šnekamojoje kalboje (Umgangssprache) prasme „sukelti susidomėjimą“.

Galima palyginti taip pat ins Gras beißen (p. 113, 430), die Zunge im Zaum halten (p. 448, 988, 1009). Mūsų nuomone, junginyje die Zunge im Zaum halten nebūtinai daiktavardis Zunge, nes jis lengvai pakeičiamas kitu daiktavardžiu, pvz., seine Leidenschaften, Wünsche, seinen Charakter ir t. t. im Zaum halten. Tuo būdu galima duoti apibendrinančiai etwas im Zaum halten ką sutvardyti, pažaboti.

Kai kurie frazeologiniai junginiai išverčiami netiksliai arba net klaidinančiai. Taip, pavyzdžiui, in den sauren Apfel beißen randame prie visų trijų žodžių skirtingus vertimus: „nusilenkti nemaloniui būtinumui“, „ryžtis nemaloniui būtinumui“, „susitaikyti su nemaloniui būtinumu“ (?), arba sich auf die Lippen beißen (im Zorn; um nicht zu lachen) išverčiama „prikąsti sau lūpą“ (ipykus; kad nesusiųoktu), o prie veiksmazodžio beißen vėl randame sich auf die Lippen beißen, bet jau išverčiama „lūpas kramtyti(s)“ (?). Prie daiktavardžio Geltung pateikiami žodžių junginiai: j-n zur Geltung bringen ką parodyti palankioje šviesoje ir etw. (A) zur Geltung bringen pritaikyti ką praktikoje. Tai klaidinga, nes nevartojama j-n zur Geltung bringen, o tik etw. (A) zur Geltung bringen 1. pabrėžti geras puses, savybes; 2. pritaikyti ką darbe, praktikoje. Taip pat netiksliai verčiamas šnekamoje kalboje vartojamas junginys Geltung haben (besser gelten)<sup>6</sup> „turėti reikšmę, ką reikšti, būti svarbiam“, tačiau nerandame svarbiausios ir dažniausiai vartojamos reikšmės „galioti“. Naudojantis žodynu, negalima išversti junginio Anteil haben (an D), kuris išverčiamas „turėti dalį, dalyvauti“, tačiau nerandame tinkamiausio lietuviško ekvivalento „prisidėti“. Mūsų nuomone, „turėti dalį“ visiškai nevartojamas lietuvių kalboje.

Reikia laikyti klaidinga tai, kad autorius frazeologinius žodžių junginius duoda prie prielinksnių, pvz.: sich auf den Weg machen, j-m auf die Beine helfen, j-n auf die Beine bringen ir t. t., kartais net apibrėždamas prielinksnio reikšmę.

Daugelis žodžių žodyne paaiškinami nepilnai, dažnai duodamos ne svarbiausios prasmės, nemažai žodžių ir žodžių junginių negalima išversti, naudojantis žodynu, pvz.: riechen II vi I. (nach D) kvėpuoti (kuo); das riecht nach Zwiebeln tai kvėpia svogūnais (?); kurze Zeit vor etw. (D) trumpą laiką prieš ką; kurz vor... (D) trumpą laiką prieš...; Einlage I. indėlis (in die Wissenschaft į mokslą); ins Exil gehen „būti ištremtam“, tuo tarpu, kai šis junginys verčiamas „emigruoti, bėgti į užsienį“. Daiktavardžio Eisbein duodamos dvi visiškai nesuprantamos prasmės 1. toks mėsos valgis; 2. šaltos kojos, o žodžių junginys auf den Tod krank sein išverčiamas „mirtimi vaduotis“. Veiksmazodis starten duodamas kaip negalininkinis, tačiau jis dažnai vartojamas kaip galininkinis, pvz., starten paleisti (einen Sputnik, eine Rakete, ein Raumschiff ir t. t.). Visiškai nevykusiai duodamos veiksmazodžio nachholen reikšmės, pvz., nachholen vt užvaryti, atsigriebti (das Versäumte kas praleista). Reikėtų duoti: nachholen vt pavyti; įveikti; den Rückstand ~ įveikti atsilikimą. Nerandame gedenken (G) pagrindinės prasmės „paminėti, pažymėti“. Veiksmazodis leiden duodamas be apibendrinimo ir sistemos, iliustruojant vien atskirais pavyzdžiais. Negalima, pasinaudojus žodynu, išversti sakinio Dieser Tage weilte in der DDR eine sowjetische Delegation... (Berliner Zeitung), nes nerasime svarbiausios ir dažniausiai vartojamos prasmės „viešėti, svečiuotis“, o pateikiamos prasmės „būti, užtrukti“ mažai ką gali padėti.

Žodžio Oberschule žodyne randame tik pasenusią prasmę. Šiandien reikėtų duoti: Oberschule 1. vidurinė mokykla (1–10 klasės VDR); erweiterte ~ pilna vidurinė mokykla (1–12 klasės); 2. vidurinė mokykla (5–13 klasės VFR); 3. ist. vidurinė mokykla (keturios paskutinės klasės). Žodynas neduoda veiksmazodžio verfilmen dažnai pasitaikančios prasmės „ekranizuoti“ (einen Roman, eine Erzählung).

<sup>6</sup> Wörter und Wendungen, VEB Bibliographisches Institut, Leipzig, 1962, S. 228.

Nesunku pastebėti, kad autorius, parinkdamas vokiško žodžio ar žodžių junginio lietuvišką vertimą, dažniausiai panaudoja vokiečių-rusų kalbų žodynus ir todėl yra daug netikslų ir lietuvių kalboje nevartotinių žodžių ir posakių.

Žodyne duodama daug laisvų žodžių junginių, kurių nei vartojimas, nei vertimas nesudaro sunkumų, pvz.: heute früh, heute morgen, heute mittag (abend, nacht), heute vormittag (nachmittag), in die Vorlesung gehen, ein Bild höher (niedriger) hängen ir t. t., dėl ko tik dirbtinai išplečiamas žodynas.

Pratarmėje autorius rašo: „Į žodyną pateko taip pat tam tikras skaičius rečiau ir pasenusių žodžių, sutinkamų klasikinėje vokiečių literatūroje, tačiau, atrenkant žodynui žodžius ir posakius, visų pirma turėta galvoje praktiniai vokiečių kalbos besimokančiųjų poreikiai... Todėl buvo stengtasi pateikti kuo daugiau gyvosios kalbos žodžių ir posakių“. Mūsų nuomone, vienas iš žodyno trūkumų, kad jame nerandame daug reikalingų žodžių ir žodžių prasmų, pvz.: Gedenkstätte, Gedenkveranstaltung, Arbeiterschaft, Amtssitz, Staatsrat, Geschehen, Stukateur, Stukatur, Volleyball, Verkehrsunfall, Seeplatte, Waffenruhe, Gastzimmer, Gaststube, Schnürschuh, Selbstbedienung, Reglement, Kulturschaffende(r), Blickpunkt, Fahrwasser, Kollektivität, Ideenreichtum, abgehärmt, verhalten (adj), abschließend, rowdyhaft, termingemäß, termingerecht, gefürchtet (adj), begeistert, erstaunt (duodama besetzt). Žodyne nerandame daug būtinų žodžių, kurie atspindi didelius mokslo bei technikos pasiekimus, pvz.: Labor Plaste, Raumfahrt, Weltraumfahrt, Tonband, Tonbandgerät, Kunststoff, Großplatte, vorgefertigte Großplatte, Breitwandfilm, fernsehen ir t. t.

Žodyne pasigendame daug dažnai vartojamų tarptautinių žodžių, kaip antai, Koalition, Kontinuität, Annexion, Hospitation, konstruktiv, komplex, souverän, manifestieren ir t. t. Tačiau ir duotų tarptautinių žodžių prasmė dažnai neatskleidžiama ir todėl reikia griebtis tarptautinių žodžių žodyno, pvz.: Devise deviza, Dilemma dilema, Referendum referendumas, Souverenität suverenumas, Internierung internavimas, dokumentieren dokumentuoti, diskreditieren diskredituoti ir t. t. Mūsų nuomone, reikėtų duoti tokių žodžių lietuviškos kilmės vertimą arba paaiškinimą, pvz.: Devise deviza (vekselis, čekis, apmokėtinas užsienio valiuta), be to, reikėtų duoti keletą sudurtinių žodžių (Devisenkurs, Devisenbank, Devisenrechnung), Referendum referendumas (visaliaudinė apklausa, -is apsisprendimas), dokumentieren patvirtinti dokumentais, aiškiai išdėstyti ir t. t. Neįteisingai aiškinamas veiksmožodis hospitieren „būti laisvu klausytoju, laisvąja klausytoja“. Reikėtų pateikti: hospitieren lankyti kieno pamokas, užsiėmimus (norint susipažinti).

Žodyne randame pasenusių, mažai vartojamų žodžių ir posakių, pvz., Bußvater, Kontor, Kanzel, Vikar, Messe (mišios), die Messe lesen, das gelobte Land, Nonnenkloster, j-n ins Kloster stecken (sperrn), Fegefeuer, Mundschenk, Derwisch ir t. t., vietoj kurių galima būtų įdėti žymiai dažniau vartojamų ir reikalingesnių dabartinės vokiečių kalbos žodžių ir posakių.

Mūsų nuomone, lietuviškoji žodyno dalis toli gražu nepadeda formuoti gražios lietuvių kalbos, o, atvirkščiai, ji dažnai neleistinai iškraipoma ir darkoma, tuo labiau tuomet, kai, naudojantis žodynu, verčiama iš vokiečių kalbos į lietuvių. Čia galėtų svarų žodį tarti kompetentingi lietuvių kalbos specialistai.

Dėl vietos stokos mes negalėjome suminėti visų žodyne pastebėtų klaidų ir trūkumų, tačiau čia paminėtieji leidžia daryti išvadą, kad žodynas paruoštas, ne siremiant vieninga, moksliska vokiečių ir lietuvių kalbų gretinimo sistema, žodyne daug „dubliavimo“, ir tuo žodynas dirbtinai išplečiamas, žodžiai, žodžių junginiai ir jų lietuviški vertimai dažnai parinkti atsitiktinai, žodyne trūksta daug reikalingų, dabartinėje vokiečių kalboje sutinkamų žodžių ir posakių.

J. Krizinauska

Vilniaus Valstybinis pedagoginis  
institutas.  
Vokiečių kalbos katedra